

דברים המעכבים את קבלת התפילה

אליאל ברגו בוגר שיעור י"ב

מבוא

הפעם הראשונה בה אנו מוצאים תפילה שלא נענית היא בספר דברים, בפרשת ואתחנן, בתפילת משה רבנו לאלוקים בניסיון לבטל את גזירת ה' המונעת את כניסתו לארץ ישראל. משה רבנו לא מקבל את גזירת ה' והוא מעתיר 515 תפילות¹, אך אלו לא מקבל את תפילתו. רבו בזה הפרשנים שמנתחים את הסוגיה הזאת ושאלה אחת עיקרית מתנוססת מעל הכל: מדוע? מדוע ה' לא מקבל את תפילת עבדו הנאמן? במאמר זה ננסה לעמוד על הסיבות הגשמיות והרוחניות שמונעות מתפילותינו להתקבל. בחלקו הראשון נעסוק בדברים שאדם עושה בפועל ומעכבים את קבלת תפילתו, ואילו בחלק השני ניגע בנקודה ברובד הרוחני.

חלק א

א. ברובד הפשט, ההסבר העומד מאחורי האיסור להיכנס לארץ הוא בגלל החטא במי מריבה.² ניתן להבין בראש ובראשונה שיש חטא שמעכב את קבלת התפילה, ונראה שבכדי שתפילתנו תתקבל יש תחילה לעשות תשובה, כפי שמביא רס"ג (אמונות ודעות, מאמר חמישי, ו) שישנם דברים המעכבים את התפילה: "כמי שרבו עוונותיו ואינו מתפלל בתשובה", כפי שנאמר בזכריה (ז, יג): "וַיְהִי כַאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ כֵּן יִקְרְאוּ וְלֹא אֶשְׁמַע אֲמַר ה' צְבָאוֹת", וכן מובא בספר 'שושן סודות' (אות תקפג).

ב. עוד מוסיף רס"ג שם בעניין תפילת משה שהסיבה לכך שלא נענה בתפילתו היא מפני שמתפלל האדם אחר שנגזר עליו הדין.³

ג. שלמה המלך בספר משלי מציין שני דברים המונעים את קבלת התפילה. הראשון (כא, יג): "אִטְם אֲזַנּוֹ מִזְעַקַת דָּל גַּם הוּא יִקְרָא וְלֹא יִעֲנֶה", והשני (כח, ט): "מִסִּיר אֲזַנּוֹ מִשְׁמַע תוֹרָה גַּם תִּפְלֵתוֹ תוֹעֵבָה".

¹ מדרש רבה דברים, פרשת וזאת הברכה.

² וכן מופיע בספר דברים (לב, מט-נב): "עֲלֶה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הַר נֹבֹ... וּמַת בְּהָר אֲשֶׁר אֵתָּה עֲלֶה שָׁמָּה... עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מְרִיבֵת קִדְשׁ מִדְּבַר צֶן עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּי מִנְגִּד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל".

³ עניין זה לכאורה סותר את הפסוק "קוה אל ה' חזק ויאמץ לך וקוה אל ה'", ובכל זאת ננסה ליישב סתירה זו בחלקו השני של המאמר.

שלמה המלך מתאר קשר ישיר בין יחס האדם לתורה ולקבלת התפילה, ובנוסף, בין התייחסות לזעקת העני המבקש עזרה וההתעלמות מצד האדם שביכולתו לעזור, כך אלוקים יתעלם מבקשתו של האדם בתפילתו.

ד. הנביא מיכה (ג, ב-ד) מתייחס לאדם הגוזל, וכך הוא אומר:

שנאי טוב ואהבי רעה גזלי עורם מעליהם ושארם מעל עצמותם. נאשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו ואת עצמותיהם פצחו, ופרשו פאשר בסיר וכבשור בתוך קלחת. אז יזעקו אל ה' ולא יענה אותם, ויסתר פניו מהם בעת ההיא פאשר הרעו מעליהם.

וכן מובא במדרש שמות רבה (בשלח כב):

צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל וכן איוב אמר 'על לא חמס בכפי ותפלתי זכה', אמר ר' יהושע הכהן בן ר' נחמיה וכי יש תפלה עכורה?! אלא כל מי שידינו מלוכלכות בגזל הוא קורא להקדוש ברוך הוא ואינו עונה אותו למה שתפלתו בעבירה שנאמר ויאמר ה' לנח קץ כל בשר וגו'.

ה. בתהילים (עח, לה-לו) ישנה התייחסות לכוונת הלב בתפילה, וכך נאמר:

ויזכרו כי אלהים צורם, ואל עליון גאלם. ויפתוהו בפייהם, ובלשונום יכזבו לו. ולבם לא נכון עמו, ולא נאמנו בבריתו.

דהיינו אחד הדברים המועילים לקבלת התפילה שהאדם יתפלל מעומק הלב ובכוונה גדולה.⁴

ו. בזוהר הקדוש (פרשת מצורע) מובא כי אדם המדבר לשון הרע אין תפילתו נשמעת:

מאן דאית ביה לישנא בישא, צלותא לא עלת קמיה דקב"ה, דהא איתער עליה רוח סאבא, כיון דאהדר בתשובה וקביל עליה תשובה מה כתיב ביום טהרתו והובא אל הכהן וגו'.⁵

ז. עוד מוסיף הזוהר הקדוש (פרשת פקודי) כי מי שמנודה בעולם הזה⁶ - מנודה ונזוף גם בעולם העליון ותפילתו אינה מתקבלת במשך ארבעים יום:

⁴ והרי כבר נאמר בתפילת שמונה עשרה בסיום ברכת 'שמע קולנו': "שומע תפילת כל פה" – "כל פה" ולא "כל לב", לרבות מי שלא מכוון בתפילה. אך נראה שאין קושי בדבר, באופן כללי הקב"ה שומע תפילת כל אדם, אך ביתר שאת לתפילה הנאמרת בכוונת הלב שבכוחה לפרוץ מחסומים רוחניים.

⁵ תרגום: מי שמדבר לשון הרע, תפילתו לא עולה לפני הקב"ה, מפני ששורה עליו רוח טומאה, כשחזור בתשובה ומקבל עליו את התשובה על זה הכתוב אומר ביום טהרתו והובא אל הכהן.

⁶ הישולחן ערוך (יורה דעה שלד, מג) מונה עשרים וארבעה דברים שבעטיים מנדים אדם.

וְאֵלֶּיךָ אֲרַבְעִים (מלאכים) אֵינָנוּ דְקִיָּמִין וְאֵנָּפּוּ וּמְנַדִּין לְכָל אֵינָנוּ דְאֶפְיִקוּ מִפּוּמִיָּהוּ מְלָה דְלָא אֶצְטְרִיכָא, וּבִתְרַדָּא אֶפְיִקוּ מִפּוּמִיָּהוּ מְלָה קְדִישָׁא, מְלָה דְאוּרִיָּתָא, וּמְטַנְפִי פּוּמִיָּהוּ בָּהּ. וְאֵלֶּיךָ קִיָּמִי, וּמְנַדִּין לִוְךָ, וְקִיָּמִי בְּהַאי נְדוּיָּא אֲרַבְעִין יוֹמִין, דְלָא אֶשְׁתַּמַּע צְלוֹתְהוֹן.⁷

ח. הראשון שמזכיר את עניין הדברים שמעכבים את קבלת התפילה בצורה מסודרת בספרות ההלכתית הוא הרמב"ם (תפילה ונשיאת כפיים פ"ד ה"א), וכך הוא כותב:

חמשה דברים מעכבין את התפלה אף על פי שהגיע זמנה: טהרת ידים, וכיסוי הערוה, וטהרת מקום תפלה, ודברים החופזים אותו, וכוונת הלב.

כלומר נקיות הידיים והגוף, נקיות מקום התפילה וכן כיסוי הערוה והלב וכוונת התפילה אלו דברים שמעכבים את קבלת התפילה. בנוסף, מתוך ראשית דבריו מובן שאם אדם התפלל שלא בזמן הקצוב לתפילה⁸ יש עיכוב בקבלת תפילתו.

ט. בספר 'הרוקח' (כח) כתב שמי שאינו שומע תוכחה, ה' לא שומע לתפילתו על פי הנאמר במשלי (א, כה-כח):

וּתְפַרְעוּ כָּל עֲצָתִי, וְתוֹכַחְתִּי לֹא אֶבְיִתֶם. גַּם אֲנִי בְּאִידְכֶם אֶשְׁחַק, אֶלְעַג בְּבֵא פְחָדְכֶם. בְּבֵא כְשׁוֹאָה פְחָדְכֶם וְאִידְכֶם כְּסוּפָה יֵאָתֶה, בְּבֵא עֲלֵיכֶם צָרָה וְצוּקָה. אֲזִי יִקְרָאֲנִי וְלֹא אֶעֱנֶה, יִשְׁחַרְנְנִי וְלֹא יִמְצָאֲנִי.

י. 'הרוקח' (שם) מוסיף כי מי ששם בטחונו בעבודה זרה אין תפילתו נשמעת, כפי שנאמר לירמיה (ז, טז):

וְאִתָּה אֶל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעַם הַזֶּה וְאֶל תִּשָּׂא בְעַדְם רִנָּה וּתְפַלֵּה וְאֶל תִּפְגַּע בִּי כִּי אֵינְנִי שֹׁמֵעַ אֹתְךָ.

יא. רבי יהונתן אייבשיץ בספרו 'יערות דבש' (דרוש ד) כותב:

אוי לנו אשר נאמר (איכה ג מד) 'סכותה בענן לך מעבור תפלה' ומה הוא הענן הוא אדם והבל שיש בו חטא היוצא מפי איש ואשה כל יום וביחוד שיחה בטילה בבית הכנסת ומכל שכן בעת תפלה הכל הוא עולה בעב וענן ומונע לתפלה לעלות.

⁷ תרגום: ויש ארבעים מלאכים שנוזפים ומנדים לכל מי שמוציא מפיו מילה שלא נצרכת, ואחרי זה הוא מוציא מפיו מילה קדושה או דברי תורה ומטנף את פיו, ואותם מלאכים מנדין אותו והוא שורה בנידוי ארבעים יום שתפילתו אינה נשמעת.

⁸ כמו כן, מובא בזוהר הקדוש (בלק קפו) שאם אדם לא קרא קריאת שמע זמנה הוא בנידוי לשמים כל אותו היום ואין תפילתו נשמעת.

בעל הייערות דבשי מביא את מה שהזכרנו לעיל בנוגע לשיחה בטלה שיש בה חטא, ומוסיף ואומר שבפרט שיחה בטלה בבית הכנסת ובזמן התפילה היא שמעכבת את קבלת התפילה. וכן כתב האדמו"ר הזקן ב'איגרת הקודש' (כד) שאותו אדם ששוחח בזמן התפילה בזדון צריך שיתירו לו את הנידוי שחל עליו בעולם העליון:

ע"כ שליחותייהו דרז"ל קא עבידנא לגזור גזירה שוה לכל נפש שלא לשוח שיחה בטלה משיתחיל הש"ץ להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא שחרית ערבית ומנחה וכו'. והעובר על זה בזדון ישב על הארץ ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נידוי שלמעלה ושב ורפא לו ולא חל עליו שום נידוי למפרע כל עיקר כי מתחלתו לא חל כ"א על המורדים והפושעים שאינם חוששים כלל לבקש כפרה מן השמים ומן הבריות על העון פלילי הזה. וגם דוקא כשמדברים בזדון בשאט נפש ולא על השוכח או שנזרקו מפיו כמה תיבות בלא מתכוין שאין צריך התרה כלל ובוחר לבות וכליות אלקים צדיק. הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם:

יב. בספר 'עבודת ישראל' (אבות ה) למגיד מקוזניץ זצ"ל ישנה התייחסות נוספת לשיחה הבטלה בבית הכנסת בזמן התפילה, אך לא רק כלפי המשוחח עצמו אלא כלפי כל ציבור המתפללים:

ולא נצחה הרוח את עמוד העשן - הענין הוא, כי בית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה, וכשהקיטור עשן עולה לבית המקדש של מעלה נתקבל ברעוא קדם קוב"ה, ומזה בא השפע לכל העולמות. אבל כשהרוח היה מפזר את העשן לא עלה למעלה וזהו הנס, שמעולם לא ניצחה הרוח את עמוד העשן, והנה, כתיב 'ואהי להם למקדש מעט'. אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, ובוודאי שכל בית הכנסת ובית המדרש (בעולם הזה) מכוון כנגד בית הכנסת ובית המדרש של מעלה, והתפילות עולין למעלה לבית הכנסת ולבית המדרש של מעלה (המכוון כנגדם), לכן צריך להיזהר שלא לדבר בבית הכנסת בעת התפילה שום דיבור קל חוץ מן התפילה, כי כשמדבר דברים בטלים דומה כמי שמדבר עם המלך והופך פניו ממנו, ואומר: אדוני המלך אי אפשי לדבר עמך, רק אדבר חפצי ובוזה הוי דוחק רגלי השכינה ח"ו, ואף שאר העם המתפללין בכוונה תפלתן, גם כן יוכל להיות שלא תקובל ח"ו תפלתם בעוון האחרים. ומכל שכן בשעת חזרת הש"ץ ובשעת קריאת התורה שצריך לשמוע דברי הש"ץ, כי הוא דוגמת משה שעמד בהר סיני והשמיע הדיבור מפי הגבורה לישראל.

יג. רבי אלכסנדר זיסקינד זצ"ל, מחבר הספר 'יסוד ושורש העבודה', מביא בספרו (שער הכולל יח) מספר דברים המונעים את קבלת התפילה שתוכם שני דברים שלא הזכרנו לעיל: האחד - הלנת שכר שכיר:

כי האר"י ז"ל קודם תפלת המנחה היה חוקר אם אין אתו שכיר יום לשלם לו ביומו שכרו לבל יתעכב על ידי זה תפלתו לעלות למעלה וגודל עוון להלין פעולת שכיר יבואר בזה"ק.

יד. עוד מביא ב'יסוד ושורש העבודה' (שער ה פרק א בשם המקובלים) בעניין לבישת בגד שיש בו שעטנז:

אחד ממניעות התפלה שאין תפלתו של אדם תתקבל אף אם יתפלל כראוי כתפלה למשה איש האלקים כמנין תקע"ו ובכוונות הראויים, אך אם האדם אינו נוהר ממלבוש שעטנז בשעת התפלה אין תפלתו נשמעת כי אותיות שעטנז הוא שט"ן על זה ועל זה ידו כל הדווים עכ"ל.

חלק ב

בספר 'שומר אמונים' לרבי אהרון ראטה זצ"ל מובאת התייחסות שונה לאי קבלת התפילה בעיני המתפלל, וכך הוא כותב (מאמר הבטחון והתחזקות):

ואמרו רז"ל ארבעה צריכין חיזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים ותפילה ודרך ארץ, ומביא ראיה על חיזוק התפילה מהכתוב "קוה אל ה' חזק ויאמץ ליבך וקוה אל ה'". ועוד אמרו אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל... ולמה מביא ראיה מהכתוב קוה אל ה' שהוא לשון בטחון, היה צריך להביא ראיה מכתוב המדבר בתפילה.

רק אם אדם מתפלל על דבר ואינו נענה נופל בלבו ופוסק מלהתפלל, אבל באמת אינו כן, כמובא בשם הבעש"ט הקדוש בבספרי תלמידיו הקדושים שאין לך שום תפילה שמתפללים לכבוד ה' שיאבד זה התפילה, רק לפעמים נצרך זה התפילה בשמים בשביל העולמות עליונים, או לכלל ישראל, או להעלאות איזה ניצוץ הקדוש, או לטובת איזו נשמה נדחה מקרוביך, וכדומה, או לאדם זה בעצמו להושיעו מאיזה צרה וקטרוג, ה' ישמרנו, ולעתיד לבוא יחזרו אליו כל אלו השפעות שנמשכו על ידי התפילה, וזה בסוד הכתוב "אומר לצפון תניי", ולא יאבד ממך שום דבר.⁹

⁹ לתוספת הרחבה מומלץ לעיין שם.

ונראה מדבריו שלעיתים רק נראה שהתפילה לא מתקבלת אך באמת התפילה בעצם הולכת למקום אחר:

(א) איזה צורך בעולמות העליונים; (ב) לטובת כלל ישראל; (ג) להעלאת איזה ניצוץ קדוש; (ד) לטובת העלאת איזה נשמה נדחה מהאנשים הקרובים אליו; (ה) להציל את האדם עצמו מאיזה צרה וקטרוג.

אל לו לאדם להצטער מכך, כי כל ההשפעות מהתפילות האלה יחזרו אליו בעתיד. וכך יש להסביר את אי קבלת תפילת משה בדבר הכניסה לארץ, כשהקב"ה מבקש ממושה להפסיק להתפלל¹⁰ כי עוד תפילה אחת הוא כבר אמור לקבל את תפילתו כמובא במדרש (דברים רבה יא, י), מפני שיש סיבה שמעבר, סיבה שקשורה לכלל ישראל.¹¹

¹⁰ דברים ג, כו.

¹¹ כידוע יש הרבה פרשנויות לסיבת אי כניסתו לארץ ואין כאן המקום להרחיב בעניין. ניתן לעיין בדברים רבה, פרשה ז' וכן, בתורת מנחם תשי"א א, עמ' 20-22.